

Recenzja rozprawy doktorskiej

Ks. mgr lic. Stanisława Fiuka, *Miłosierdzie Boże w nawróceniu Rudolfa Hössa, komendanta z Auschwitz*, Lublin 2016, ss. 277, napisanej na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II pod kierunkiem Ks. prof. dra hab. Krzysztofa Góździa.

Według *Katechizmu Kościoła Katolickiego* „powrót do komunii z Bogiem, która została utracona przez grzech, rodzi się z łaski Boga pełnego miłosierdzia i troszczącego się o zbawienie ludzi” (KKK 1489).

W książce *Pamięć i tożsamość* (Kraków 2005) Jan Paweł II podjął tajemnicę miłosierdzia wobec wolności i odpowiedzialności osoby ludzkiej, żyjącej w narodzie czy w państwie. Według Ojca Świętego „wolność jest dla miłości” (s. 47-51) i „tym, którzy przeszli przez doświadczenie II wojny światowej, słowa zapisane w *Dzienniczku* świętej Faustyny jawią się jako szczególna Ewangelia miłosierdzia Bożego napisana w perspektywie XX wieku. [...] Jakby Chrystus chciał objawić, że miarą wyznaczoną złu, którego sprawcą i ofiarą jest człowiek, jest ostatecznie Boże miłosierdzie. Oczywiście, jest w miłosierdziu Bożym zawarta również sprawiedliwość, ale nie jest ona ostatnim słowem Bożej ekonomii w dziejach świata, a zwłaszcza w dziejach człowieka. Bóg zawsze potrafi wyprowadzić dobro ze zła, Bóg chce, ażeby wszyscy byli zbawieni i mogli dojść do poznania prawdy (por. 1 Tm 2, 4) – Bóg jest Miłością (por. 1 J 4, 8)”, s. 61.

Według Soboru Watykańskiego II wszystko, co godzi w życie, jak zabójstwa, aborcja, eutanazja, ludobójstwa i wszystko, co narusza godność osoby ludzkiej, jak tortury zadawane ciału i duszy, deportacje, handel ludźmi, niewolnicza praca – stanowią hańbę ludzkości i czyny te „bardziej hańbią tych, którzy się ich dopuszczają, niż tych, którzy doznają krzywdy” (por. *Gaudium et spes*, 27).

Ks. mgr lic. Stanisław Fiuk podjął się w rozprawie doktorskiej opracowania niezwykłego misterium *Miłosierdzia Bożego w nawróceniu Rudolfa Hössa, komendanta z Auschwitz*.

We wstępie Autor stwierdza, że jego „dysertacja jest próbą stworzenia płaszczyzny teologicznego dialogu, czyli próbą określenia roli Bożego miłosierdzia w nawróceniu Rudolfa Hössa, komendanta z Auschwitz. Jest to jednocześnie próba zrozumienia działania miłosierdzia Bożego w przypadku *konkretnego człowieka*, który – wraz z całym systemem nazizmu – dopuścił się jednej z największych zbrodni, a jednocześnie w ostatecznej godzinie

swego życia” (por. s. 7), po otrzymaniu wyroku śmierci (2 kwietnia 1947 r.), prosił – dzięki łasce Bożej – o spowiedź (10 kwietnia 1947 r., Czwartek Wielkanocny) i przyjął Komunię świętą (11 kwietnia 1947 r., Piątek Wielkanocny) w więzieniu w Wadowicach. Pierwsze spotkanie z ks. Władysławem Lohn'em, jezuitą z Krakowa, jego spowiednikiem, odbyło się 4 kwietnia 1947 roku w Wielki Piątek, w czasie Triduum Paschalnego, które stanowi źródło Bożego Miłosierdzia. Jak słusznie zauważa Autor „do tej pory prowadzono już badania historyczne i teologiczne nad dziejami Rudolfa Hössa. Ich owocem jest przede wszystkim rozprawa doktorska niemieckiego księdza Manfreda Deselaersa, *Bóg a zło w świetle biografii i wypowiedzi Rudolfa Hössa, komendanta z Auschwitz*, Kraków 1999, ss. 472” (s. 10). Ks. Stanisław Fiuk stwierdza, że „badania niemieckiego duchownego prowadzone były pod kątem pytania o zło, które zostało dokonane w obliczu Boga” (s. 10), natomiast jego dysertacja stanowi „próbę teologicznego dialogu między miłosierdziem Boga a sprawiedliwością” (s. 10), zwłaszcza w Roku Nadzwyczajnego Jubileuszu Miłosierdzia, który pozwala doświadczyć, jak „na bezmiar grzechu Bóg odpowiada pełnią przebaczenia” (Franciszek, Bulla *Misericordiae vultus*, 3). Zatem temat rozprawy jest nowy i bardzo wartościowy, bowiem celem „rozprawy jest próba stworzenia zasadniczej relacji między Bożym miłosierdziem a losem człowieka, który mówiąc biblijnie – «*był umarły, a znów ożył; zaginał, a odnalazł się*» (Łk 15, 32)”, por. s. 11.

Rozprawa *Miłosierdzie Boże w nawróceniu Rudolfa Hössa, komendanta z Auschwitz* składa się z czterech rozdziałów. W rozdziale pierwszym zatytułowanym „Teologia Bożego miłosierdzia” (s. 13-78) Doktorant prezentuje najpierw Miłosierdzie Boże w Starym i Nowym Przymierzu, czyli ujęcie biblijne (zob. s. 15-38). Następnie ks. Fiuk ukazuje w tak zwanym „złotym wieku rozkwitu Bożego miłosierdzia” (s. 78) misterium Miłosierdzia Bożego według objawień św. Faustyny Kowalskiej (s. 39-49), w ujęciu bł. Michała Sopoćki (s. 50-59), według św. Jana Pawła II (s. 60-70) i w nauczaniu Ojca Świętego Franciszka (s. 71-78). Na szczególną uwagę zasługują kwestie dotyczące miłosierdzia w Misterium Paschalnym Jezusa Chrystusa (s. 34-38) i miłosierdzia wobec sprawiedliwości (s. 63-66).

Rozdział drugi zatytułowany „Historia życia Rudolfa Hössa” (s. 79-150), przedstawia dzieciństwo, wiek młodzięczy i wiek dojrzały komendanta Oświęcimia. Rudolf Höss był katolikiem, którego służba dla ideologii nazizmu doprowadziła do grzechów śmierci (por. 1 J 5, 16), czyli apostazji, zabójstwa i cudzołóstwa (por. KKK 1447). Szczególnie wartościowy w pracy jest fragment, który mówi o pojednaniu Hössa z Bogiem i Kościołem (s. 134-150). Całość skrutynium jego życia ukazuje niezgłębione Miłosierdzie Boże.

Rozdział trzeci jest zatytułowany „Sylwetka psychologiczna Rudolfa Hössa” (s. 151-201). Doktorant ukazuje znaczenie uczuć w życiu Rudolfa Hössa i SS (poczucie samotności, współczucia, winy), wolę, osobowość i sposób myślenia u Rudolfa Hössa i w SS oraz poczucie wartości Rudolfa Hössa, zwłaszcza wartości rodzinnych i obowiązkowość.

Rozdział czwarty rozprawy, ostatni, próbuje przedstawić „teologiczną ocenę faktu nawrócenia Rudolfa Hössa” (s. 202-239) i zawiera paragrafy dotyczące wszystkich dróg Kościoła, które prowadzą do człowieka (por. Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, 14), s. 204-214; tajemnicy Odkupienia (s. 215-225) oraz misterium Kościoła (s. 226-239). Warto podkreślić, że każdy rozdział jest zakończony krótkim podsumowaniem.

Obok Wstępu (s. 6-12), w którym podjęty jest kontekst teologiczny problematyki, świadectwa i źródła, metoda pracy oraz cel i struktura rozprawy; poza Korpusem pracy rozprawa zawiera wykaz skrótów, spis treści, Zakończenie (s. 240-246), podziękowania, Bibliografię (s. 248-257) oraz aneks z kopiami niektórych akt procesu Hössa.

Bibliografia zawiera: I. Pismo święte i dokumenty Kościoła oraz homilie papieża Franciszka, II. Źródła (chronologicznie) polskojęzyczne i anglojęzyczne, III. Literaturę przedmiotu (alfabetycznie) oraz IV. Literaturę pomocniczą.

Metodą rozprawy doktorskiej – jak pisze ks. mgr lic. Stanisław Fiuk – jest metoda systemowo-personalistyczna (por. s. 10). „Jej punktem wyjścia jest *osoba ludzka*, rozumiana jako byt najwyższy, do którego odnosi się cała rzeczywistość stworzona. [...] Dopiero na tym *personalistycznym fundamencie* dokonywana jest analiza języka teologicznego, dogmatycznego i pastoralnego, a także psychologicznego, dotycząca oceny w jakiej mierze można mówić o Bożym miłosierdziu w nawróceniu komendanta Auschwitz” (s. 10).

W Zakończeniu Doktorant wymienia 16 owoców przeprowadzonych badań naukowych (s. 245-246). Podkreśla też jako *novum* rozprawy psychologiczny kontekst badań osoby Rudolfa Hössa, których dokonali „amerykańscy psychiatrzy żydowskiego pochodzenia” (s. 243), byli więźniowie, a więc bezpośredni świadkowie.

Uważam, że na szczególną uwagę zasługują w pracy dwa znaki uprzedzającej łaski Boga wobec Rudolfa Hössa, jakby ucieleśnienia Bożego Miłosierdzia. Pierwszy znak to polski „profesor Stanisław Batawia, który już po ogłoszeniu skazującego wyroku spotkał się z nim ponownie i zaproponował mu, by poprosił o spotkanie z kapłanem katolickim” (s. 138). Drugi znak, uobecniający Boże Miłosierdzie, to ludzki sposób traktowania Rudolfa Hössa przez polskich strażników w warszawskim i wadowickim więzieniu. 12 kwietnia 1947 roku Höss napisał w *Liście do Polaków*: „Naród polski proszę o przebaczenie. Dopiero w polskich więzieniach poznałem, co to jest człowieczeństwo. Mimo wszystko, co się stało, traktowano

mnie po ludzku, czego nigdy bym się nie spodziewał i co mnie bardzo zawstydzalo” (s. 148). „Mnie, który jako komendant Oświęcimia, sprawilem narodowi polskiemu tyle bólu i wyrzadzilem tyle szkód, okazywano ludzką wyrozumiałość, co mnie bardzo zawstydzalo. Właśnie teraz w ostatnich dniach mego życia, doznaję ludzkiego traktowania, którego się nigdy nie spodziewalem. Mimo wszystko, co się stalo, widzi się we mnie człowieka” (por. s. 145) – napisal Höss w *Liście do żony*. W *Liście do dzieci* zaś wyrazil, że największym błędem jego życia bylo ślepe sluchanie się rozkazów i prosil je, aby sluchaly się swego człowieczeństwa. Myślę, że można tu przywołac słowa św. Pawła, apostoła narodów: „Dostapilem miłosierdzia po to, by we mnie pierwszym Jezus Chrystus pokazal całą wielkoduszność jako przyklad dla tych, którzy w Niego wierzyć będą dla życia wiecznego”(1 Tm 1,16). Skąd się bierze to nieskończone miłosierdzie Ojca?, pyta Jan Paweł II i odpowiada: „Dawid jest człowiekiem Starego Testamentu. Zna Boga Jedyneho. My, ludzie Nowego Przymierza, w Dawidowym *Miserere* możemy rozpoznać obecność Chrystusa, Syna Bożego, którego Ojciec uczynil grzechem za nas (por. 2 Kor 5, 21). Chrystus wzial na siebie grzechy nas wszystkich (por. Iz 53, 12), aby uczynic zadosc sprawiedliwosci, i w ten sposob zachowal równowagę pomiedzy sprawiedliwoscia a miłosierdziem Ojca” (*Pamięć i tożsamość*, s. 60).

Widzimy zatem, że podjęty przez ks. mgra lic. Stanisława Fiuka temat rozprawy doktorskiej *Miłosierdzie Boże w nawróceniu Rudolfa Hössa, komendanta z Auschwitz* jest ważny i szczególnie aktualny w Roku Jubileuszu Miłosierdzia Bożego. Warto dodac, że Doktorant opublikowal ponadto artykul *Misterium Kościoła a zbawienie człowieka* w piśmie punktowanym „Teologia w Polsce” 9(2015), nr 1, s. 137-147 oraz wiele artykułów pastoralnych z zakresu sakramentologii i eklezjologii. Obecnie pracuje nad dwoma publikacjami: *Zbawienie rozumiane w islamie i w chrześcijaństwie* (po polsku) oraz *Do we believe in the Same God?* (po angielsku).

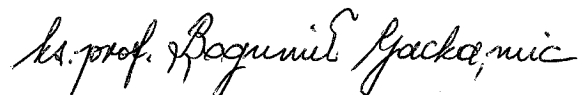
Jednak na kanwie lektury rozprawy doktorskiej ks. mgra lic. Stanisława Fiuka zrodzily się następujące kwestie, które domagają się rozważenia i dlatego chcialbym je poddac do dyskusji:

1. Czy nie nalezalo w pracy bardziej ujawnic *grzech apostazji*, czyli grzech zaparcia się Boga i opuszczenia Kościoła, którego dokonal Höss w roku 1922, kiedy przystapil do ideologii nazistowskiej?
Podstawowym bowiem wymiarem pojednania z Bogiem i Kościołem bylo *wyznanie wiary*, które zlozyl Höss, o czym świadczą dokumenty (por. s. 143).

2. W Auschwitz zginęło ok. 1,3 mln ludzi, w tym ok. 1 mln (960 000) Żydów (por. s. 6). Zachodzi zatem pytanie, które dotyka nawrócenia: Dlaczego Rudolf Höss nie prosił o przebaczenie Żydów?

Bóg ma moc ze zła wyprowadzić dobro, zrodzić po raz drugi. W języku hebrajskim słowo *rahamim* znaczy miłosierdzie i pochodzi od słowa *rehem* (hbr.), które oznacza łono matki. Widzimy, że w swej Opatrzności Bóg bogaty w miłosierdzie (por. Ef 2, 4) powołał z Wadowic Karola Wojtyłę jak odpowiedź na Rudolfa Hössa, który był osadzony we więzieniu w Wadowicach i otrzymał sakramenty pokuty i Eucharystii w Wadowicach jako zorzę Zmartwychwstania nad totalitaryzmem nazizmu i komunizmu.

W całości temat rozprawy doktorskiej *Miłosierdzie Boże w nawróceniu Rudolfa Hössa, komendanta z Auschwitz* jest nowy i rzeczywiście bardzo ważny, dlatego w całości uważam pracę ks. mgra lic. Stanisława Fiuka za wartościową, oryginalną i twórczą. Rozprawa dysponuje solidnym warsztatem naukowym, bogactwem źródeł i opracowań oraz literatury pomocniczej. Biorąc pod uwagę *novum* pracy i wszystkie aspekty merytoryczne oraz metodyczne (personalizm), proponuję przyjąć rozprawę za bardzo dobrą podstawę dla dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. prof. dr hab. Bogumił Gacka, MIC

Kierownik Katedry Personalizmu Chrześcijańskiego

Warszawa, 31 maja 2016 roku